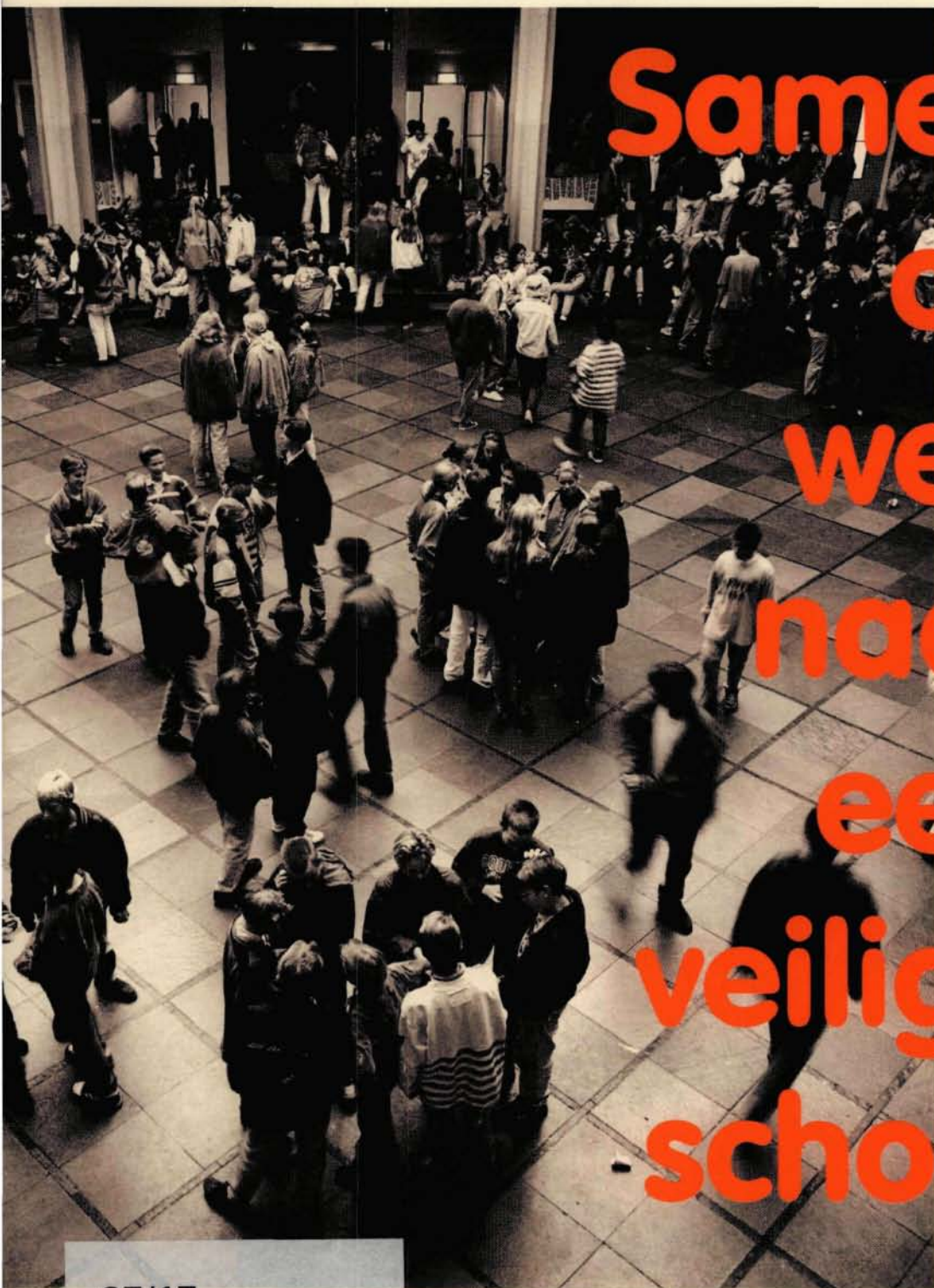

Samen op weg naar een veilige school

97/17

Informatiebrochure

'Samen op weg naar een veilige school'

Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS)

- Arbodienst GG&GD
- Centrum voor Nascholing Amsterdam
- Steinmetz Advies & Opleiding
- Van Dijk, Van Soomeren en Partners

~~2~~

Inhoud

Veiligheid op school: Introductie	5
Het onderwerp	5
Het belang	5
De afweging	6
Het kader	7
 Veiligheid op school: Projectopzet	9
De doelen	9
De opzet	9
De aanvraagprocedure	10
 Veiligheid op school: ASVOS-aanpak	11
De kracht van samenwerking	11
De ASVOS-aanpak	11
De ASVOS-instrumenten	14
De kennismaking met het ASVOS	16
 Veiligheid op school: Wegwijzer	17
Het ASVOS-loket	17
De ASVOS-organisaties	17
De gemeente Amsterdam	18

~~4~~

Veiligheid op school: Introductie

Het onderwerp

Veiligheid op school is een onderwerp dat sterk in de schijnwerpers staat. De laatste tijd zijn in de media allerlei incidenten en calamiteiten op en rond scholen breed uitgemeten. Of het nu gaat om gevallen van brandstichting, pesten, agressie, wapenbezit of seksueel misbruik; in de publieke opinie lijkt er binnen het onderwijs van alles mis te zijn. In zo'n situatie wordt de roep om krachtige maatregelen steeds sterker: meer regels, meer controle en meer straffen.

Hoe noodzakelijk dit soort maatregelen op korte termijn soms kunnen zijn, het is maar zeer de vraag is of dit op langere termijn tot het gewenste resultaat leidt. De waan van de dag is immers een slechte raadgever. Het waarborgen of verbeteren van de veiligheid op en rond school kan niet van de ene op de andere dag tot stand komen. Dit is een zaak van langere adem en vereist in de sfeer van preventie meer zorg en aandacht van alle betrokken partijen. In eerste instantie van de scholen zelf, die immers direct met de soms ingrijpende gevolgen geconfronteerd worden. Gelukkig staan de Amsterdamse scholen er niet alleen voor. In deze informatiebrochure wordt aangegeven op welke wijze u hierbij deskundige ondersteuning kunt krijgen.

Het belang

Het onderwijsveld is sterk in beweging. Scholen worden geconfronteerd met allerlei onderwijsontwikkelingen en maatschappelijke thema's waar aandacht en energie aan moet worden besteed. Daardoor dreigt zelfs de primaire onderwijstaak wel eens in het gedrang te komen. Terecht wordt er vanuit de school dan ook kritisch gekeken naar het belang van een onderwerp en de inspanning die hierbij geleverd moet worden. Hoe belangrijk is veiligheid op school voor u eigenlijk?

Het onderwijs heeft als taak om jonge mensen te begeleiden op weg naar volwassenheid en naar een volwaardige plaats in de samenleving. Niet alleen kennisoverdracht maar ook de mentale ontwikkeling en sociale vaardigheden van jongeren spelen daarbij een belangrijke rol. Bij dit laatste gaat het vooral om de ontwikkeling van normen en waarden, bijvoorbeeld de manier waarop je met andere mensen omgaat en respect toont voor elkaars mening, bezit en lichaam. Je zou dit een algemeen, maatschappelijk belang kunnen noemen.

De school zelf heeft er echter ook belang bij. Als de veiligheid op school in het geding is, treedt net als elders in de maatschappij angst en ontwrichting op. Dit kan leiden tot meer stress en ziekteverzuim onder het personeel, spijbelgedrag en lagere leerprestaties onder leerlingen en ordeverstoringen in de klas. Allemaal zaken die ten koste gaan van het functioneren van de school als geheel en die het leer-/ werkklimaat negatief beïnvloeden. Andersom gezegd: een veilige school vormt een basisvoorwaarde voor het optimaal uitvoeren van de onderwijstaken.

Het is dus zowel vanuit de samenleving als vanuit de school bezien, noodzakelijk om meer aandacht en energie te besteden aan de veiligheid op school. Ook als er op het eerste gezicht niet veel aan de hand lijkt te zijn.

De afweging

Er zijn scholen waar geen enkele twijfel meer bestaat over de vraag of er iets aan de veiligheid moet gebeuren. Meestal is dit het gevolg van een ernstig voorval of calamiteit, die een grote impact heeft op het veiligheidsgevoel van personeel, leerlingen en/of ouders. Het bewust zijn van de ernst van de situatie kan gezien worden als een eerste stap op weg naar verbetering van de veiligheid. De vraag is nog wel hoe dat moet worden aangepakt. Hierover kunt u meer lezen in de rest van deze brochure.

Er zijn echter ook scholen die weinig zicht hebben op de veiligheidsbeleving of scholen die proberen bepaalde incidenten binnenskamers te houden. Het dilemma van deze scholen kan zijn, dat de angst bestaat juist gestigmatiseerd te worden door aandacht aan dit onderwerp te gaan besteden. Het gaat immers om een beladen onderwerp, dat voor veel mensen nog in de taboesfeer zit. Toch vormt het ontkennen of negeren van problemen in dit geval geen alternatief. Een dergelijke houding kan de school immers als een boemerang treffen: wat vandaag nog ver weg lijkt, kan morgen keiharde realiteit zijn. En in zo'n situatie zal de terechte vraag zijn wat de school heeft gedaan om dit soort voorvallen te voorkomen.

Er zijn nog meer zwaarwegende redenen voor scholen om aandacht aan veiligheid te besteden. Vanuit het oogpunt van schadepreventie en risicoaansprakelijkheid wordt ook in het onderwijsveld de druk van verzekeringsmaatschappijen steeds groter om de veiligheid van het gebouw en de gebruikers ervan te verhogen. Daarnaast is in de wet op de Arbeidsomstandigheden (kortweg: de Arbo-wet) onder meer opgenomen dat een werkgever verplicht is om werknemers te beschermen tegen agressie en geweld en een opvangbeleid te realiseren. Voor de school bestaat er dus ook een wettelijke plicht om de veiligheid van personeelsleden, leerlingen en bezoekers te waarborgen.

Het kader

Tegen de achtergrond van het voorgaande zou er dus feitelijk geen discussie meer moeten zijn of een school aandacht aan veiligheid gaat besteden. De vraag is veel meer op welke wijze dit gebeurt. Geen school is immers hetzelfde en ook voor het vergroten van de veiligheid op school kan geen standaardoplossing worden gegeven. De manier waarop dit aangepakt wordt, is in eerste instantie een keuze van de school zelf. Gezien het zwaarwegend belang van dit onderwerp heeft de gemeente Amsterdam in overleg met andere betrokken partijen besloten om scholen hierbij behulpzaam te zijn.

In het kader van het Grote Stedenbeleid heeft de gemeente Amsterdam een convenant gesloten met het kabinet, waarin onder andere afspraken zijn gemaakt over het thema 'jeugd en veiligheid'. Hierbij zijn ook financiële middelen gereserveerd voor het uitvoeren van projecten ter vergroting van de veiligheid op scholen. Bovendien is een samenwerkingsverband gevormd van een viertal organisaties, die scholen hierbij deskundige ondersteuning bieden. Dit Amsterdams Samenwerkingsverband 'Veiligheid op School' (kortweg: ASVOS) heeft hiertoe in opdracht van de gemeente Amsterdam een aantal instrumenten ontwikkeld. Deze instrumenten kunnen per school op maat worden ingezet bij een traject rond veiligheidszorg. U kunt hierover direct contact opnemen met het ASVOS-loket. Adres en telefoonnummer zijn achterin deze brochure opgenomen.

AS VOS

AS VOS

Veiligheid op School: Projectopzet

De doelen

Het uiteindelijke doel van een project 'Veiligheid op School' is natuurlijk om de veiligheid van personeel, leerlingen en bezoekers binnen het schoolgebouw te waarborgen. Maar ook de veiligheid op weg van en naar school en tijdens activiteiten, die onder verantwoordelijkheid van de school worden georganiseerd. Bij onveiligheid moet niet alleen gedacht worden aan ernstige incidenten, zoals beroving, aanranding en molest, maar ook aan lichtere vormen als pesten, treiteren en intimideren. Bovendien is een nevendoeel om schade aan schoolgebouwen en inventaris als gevolg van brandstichting, inbraak, diefstal, vernieling en graffiti te minimaliseren.

9

In deze omschrijving is het begrip 'veiligheid' bewust breed omschreven. Het gaat om de veiligheid van zowel de mensen als het gebouw en om incidenten, die voortkomen vanuit de school zelf en die van buitenaf komen. Bovendien beperkt deze omschrijving zich niet alleen tot het voorkomen van feitelijke incidenten (objectieve veiligheid), maar richt deze zich ook op het verminderen van de angst om slachtoffer te worden (subjectieve veiligheid). Uiteraard zullen deze vormen van onveiligheid zich niet allemaal in dezelfde mate voordoen en tegelijkertijd aangepakt kunnen worden. Al naar gelang de uitkomsten van de risico-analyse zullen per school dan ook prioriteiten moeten worden gesteld.

Om praktische redenen wordt een aantal veiligheidsaspecten buiten het project 'Veiligheid op School' gehouden, doordat de verantwoordelijkheid primair bij andere organisaties ligt, te weten bedrijfsongevallen (arbeidsinspectie), brandveiligheid (brandweer) en verkeersveiligheid (verkeerspolitie). Waar nodig vindt doorverwijzing plaats naar de desbetreffende organisatie.

De opzet

De gemeente Amsterdam is bereid om een financiële bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een schoolveiligheidsbeleid. Om hiervoor in aanmerking te komen, moet de school wel voldoen aan een aantal voorwaarden en diverse producten ontwikkelen. De voorwaarden zijn opgenomen in het gemeentelijke beleidskader voor projecten 'Veiligheid op School', dat aan alle Amsterdamse VO-scholen is toegezonden.

In dit beleidskader zijn ook de op te stellen producten beschreven, namelijk:

- een schoolveiligheidsplan;
- een beleid ter voorkoming van seksuele intimidatie en geweld;
- een calamiteitenplan.

De gemeente hecht hierbij grote waarde aan een zorgvuldig proces, waarbij de fasen van inventarisatie, analyse, prioriteitsstelling en uitvoering een onverbreekelijke eenheid vormen. De school dient in al deze fasen nadrukkelijk betrokken te zijn en hiervoor zelf ook persoonlijke en financiële capaciteit te reserveren. Alleen op deze manier is te verwachten dat er realistische plannen worden ontwikkeld, waarvoor binnen de school voldoende draagvlak bestaat om tot uitvoering te komen.

De aanvraagprocedure

Voor het inschakelen van deskundige begeleiding en advies kan de school een financiële bijdrage van de gemeente Amsterdam aanvragen. De volledige procedure is beschreven in het gemeentelijke beleidskader voor projecten 'Veiligheid op School'. U kunt bij het opstellen van de aanvraag gebruikmaken van de kennis en ervaring die gebundeld is in het Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS). Deze aanvraag wordt door de gemeente getoetst aan de gestelde doelen en voorwaarden uit het bovengenoemde beleidskader.

Veiligheid op school: ASVOS-aanpak

De kracht van samenwerking

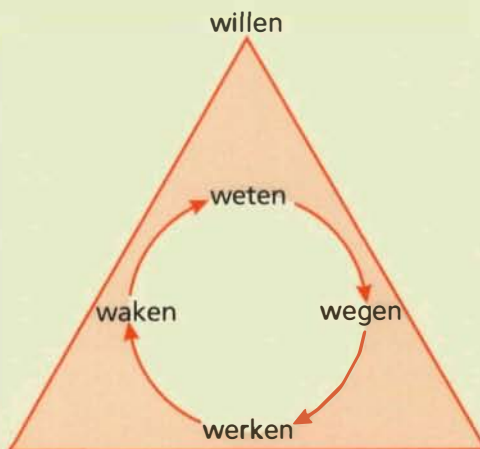
Geen enkele organisatie beschikt over een dermate brede expertise, dat het volledige terrein van schoolveiligheid in al haar facetten kan worden bestreken. Deze conclusie heeft geleid tot een bundeling van krachten in het Amsterdamse Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS). In het ASVOS wordt samengewerkt door:

- *Arbodienst GG&GD*
(o.a. risico-analyse rond agressie, geweld en seksuele intimidatie als onderdeel van het Arbobeleid);
- *Centrum voor Nascholing Amsterdam*
(o.a. trainingen en begeleiding rond onderwijsontwikkeling, schoolbinding en docentenopleiding);
- *Steinmetz Advies & Opleiding*
(o.a. procesmanagement en opvangbeleid rond calamiteiten en ingrijpende gebeurtenissen);
- *Van Dijk, Van Soomer en Partners*
(o.a. veiligheidsadvisering inzake schoolgebouw en schoolomgeving).

Binnen het ASVOS werken adviseurs, onderzoekers en trainers van de vier organisaties nauw met elkaar samen. Hierdoor is een unieke bundeling van kennis en ervaring rond schoolveiligheid tot stand gebracht. Deze expertise staat ter beschikking van scholen, die met dit onderwerp aan de slag gaan. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van een stappenplan en een aantal instrumenten, die door het ASVOS zijn ontwikkeld. Doordat het ASVOS op een groot aantal Amsterdamse VO-scholen actief is, vindt werkenderwijs ook overdracht van praktijkervaringen tussen scholen plaats.

De ASVOS-aanpak

De ASVOS-methode gaat uit van de principes van projectmatig werken en is in hoofdlijnen gebaseerd op het '5W-stappenplan'. Deze 5W's staan voor: **w**illen, **w**eten, **w**egen, **w**erken en **w**aken. In het volgende schema zijn de verschillende stappen weergegeven.

Stap 1: Willen

De schoolleiding dient in deze stap een duidelijk standpunt in te nemen over de erkenning van het probleem, de noodzaak om er iets aan te doen en de wijze waarop dit binnen de school kan worden aangepakt. In deze fase gaat het er nog niet om al uitgewerkte plannen te presenteren, maar om een beleidsplan vast te stellen, waarbinnen de verdere activiteiten kunnen plaatsvinden. Het ASVOS adviseert bij deze stap al een werkgroep vanuit de school (en eventuele vestigingen) te formeren, waarbinnen dit beleidsplan wordt opgesteld. Bovendien is het wenselijk om via voorlichting en actieve betrokkenheid een stevig draagvlak voor de verdere aanpak op school te bewerkstelligen.

Stap 2: Weten

Om een gerichte aanpak van schoolveiligheid te kunnen ontwikkelen, moet er informatie op tafel komen over incidenten, risico's en veiligheidsbeleving binnen de school. Een deel van deze gegevens is soms al beschikbaar via een meldpunt, vertrouwenspersoon of registratiesysteem of via een eerder uitgevoerd onderzoek. Vaak ontbreekt hierbij echter cruciale informatie. In deze stap dient deze informatie verzameld of aangevuld te worden, zodat voldoende kennis voorhanden is om concrete plannen of maatregelen te kunnen opstellen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de standaardvragenlijsten voor personeel en leerlingen, die door het ASVOS zijn ontwikkeld. Verder zijn er nog specifieke instrumenten, die meer inzicht geven in de relaties tussen veiligheid en:

- de inrichting van schoolgebouw/schoolomgeving (fysieke component);
- de beoordeling van schoolklimaat/schoolbinding (sociale component);
- de opvang na incidenten/calamiteiten (organisatorische component).

Het ASVOS biedt deskundige ondersteuning aan bij toepassing van deze instrumenten op school.

Stap 3: **Wegen**

De informatie uit de verschillende bronnen wordt in deze stap binnen de schoolwerkgroep nader geanalyseerd. Welke veiligheidsproblemen spelen er binnen de school? Op welke wijze hangen incidenten en risico's samen met schoolkenmerken? Wat voor maatregelen kunnen deze risico's wegnemen of beperken? Nadat deze vragen beantwoord zijn, dient een evenwichtig pakket aan maatregelen opgesteld te worden, waarbij een afweging of prioriteitsstelling kan plaatsvinden op basis van de volgende criteria:

- de kans dat bepaalde voorvallen daadwerkelijk zullen plaatsvinden;
- de ernst van de gevolgen van de betreffende incidenten/calamiteiten;
- het draagvlak voor uitvoering van de voorgestelde maatregelen;
- de verwachte effecten van deze maatregelen op korte/langere termijn;
- de financiële en personele inzet ('kosten') in relatie tot de opbrengsten.

Het ASVOS adviseert de school bij het opstellen van de plannen en kan ondersteuning bieden bij het maken van afspraken tussen de school en andere partijen, zoals gemeente/stadsdeel, politie/justitie en jeugdzorg/hulpverlening.

Stap 4: **Werken**

Nu de veiligheidssituatie op school geanalyseerd is en de plannen zijn opgesteld, kan de uitvoering starten. Overigens betekent dit niet dat acute zaken die gaandeweg aan het licht gekomen zijn, tot dit moment moeten blijven liggen. In deze fase gaat het dus vooral om uitvoering van plannen en maatregelen die de schoolveiligheid structureel verbeteren. Ongeacht welke maatregelen er worden uitgevoerd, moet er altijd ruime aandacht worden besteed aan het geven van voorlichting, het bewaken van de voortgang en het inspelen op actuele ontwikkelingen. Tegen deze achtergrond adviseert het ASVOS om de schoolwerkgroep ook in deze fase te laten voortbestaan, ook al kan de vergaderfrequentie gaandeweg verminderd worden. Het gaat er immers om dat de school na verloop van tijd beter toegerust is om signalen op te vangen dat er iets aan de hand is en om de juiste oplossingen te kiezen.

Stap 5: **Waken**

Het gevaar bij projectmatig werken is dat een project op een bepaald moment wordt afgerond of gaandeweg de aandacht verslapt. Niet zelden betekent dit dat na verloop van tijd dezelfde problemen weer de kop opsteken. Er moet dus voor gezorgd worden dat bepaalde afspraken en procedures worden vastgelegd in het reguliere schoolbeleid en dat er met enige regelmaat wordt nagegaan of er zich geen nieuwe veiligheidsrisico's aandienen. Het schoolveiligheidsbeleid moet als het ware up-to-date gehouden worden. De effectevaluatie die door de gemeente Amsterdam als voorwaarde wordt gesteld kan hieraan

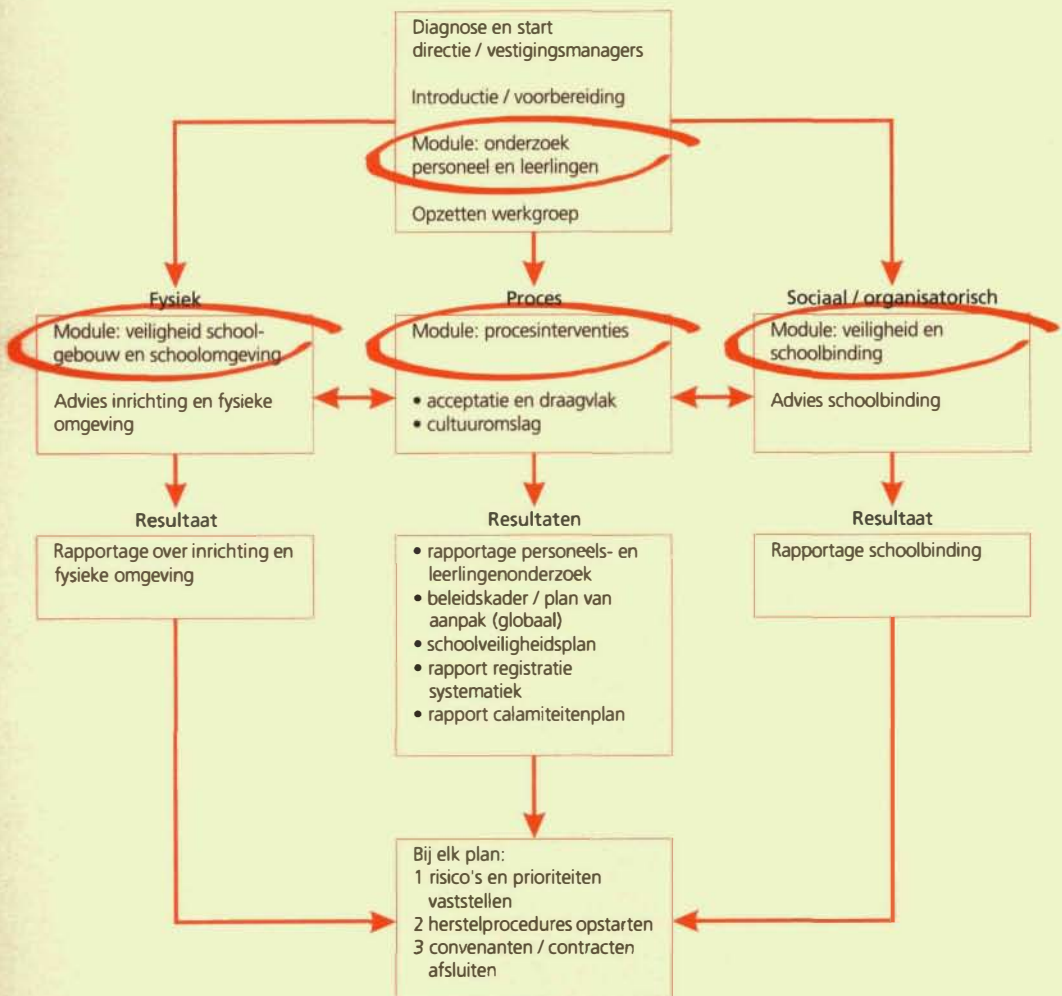
een bijdrage leveren. Al naar gelang de specifieke situatie op school kan het ASVOS u adviseren over monitoring van het eigen schoolveiligheidsbeleid.

De ASVOS-instrumenten

Al eerder is aangegeven dat het ASVOS in opdracht van de gemeente Amsterdam een aantal standaardinstrumenten heeft ontwikkeld, die op maat kunnen worden ingezet bij de projecten 'Veiligheid op School'. In het onderstaande schema is de samenhang tussen de verschillende instrumenten/modules weergegeven.

14

Samenhang tussen activiteiten en modules

Modules 'Personeels- en leerlingenonderzoek'

Er zijn zowel voor het personeel als voor de leerlingen beknopte vragenlijsten ontwikkeld, die inzicht geven in de mate waarin allerlei vormen van (objectieve en subjectieve) onveiligheid op school voorkomen. Agressie, geweld en seksuele intimidatie staan hierbij centraal. Uitvoering van deze module wordt door de gemeente Amsterdam verplicht gesteld en wordt door de gemeente gefinancierd in samenwerking met het Vervangingsfonds. De uitkomsten van het onderzoek worden door het ASVOS in een rapportage beschreven en aan de schoolwerkgroep ter beschikking gesteld.

Module 'Procesinterventies'

Het ASVOS kan de werkgroep op school ondersteunen bij het voorbereiden van het project 'Veiligheid op School'. De adviseur of procesmanager bereidt de bijeenkomsten van de werkgroep voor, levert informatie aan, geeft adviezen, structureert de werkzaamheden en zorgt dat het proces in goede banen wordt geleid. De procesmanager is niet de voorzitter van de werkgroep, welke functie door de school zelf wordt vervuld. De school blijft immers te allen tijde verantwoordelijk voor de invulling van het project. Gedurende het project kunnen er allerlei interventies plaatsvinden, bijvoorbeeld rond het oplossen van acute problemen, het repareren van vastgelopen procedures en het onderhandelen met andere betrokken partijen. Uiteindelijk leidt dit tot het opleveren van de producten, die zijn omschreven in het gemeentelijke beleidskader. Hierbij wordt tevens gebruik gemaakt van de resultaten van de uitvoering van de volgende twee modules.

Module 'Veiligheid en Schoolbinding'

Het sociale schoolklimaat blijkt van grote invloed te zijn op de mate waarin onveilige situaties op school (kunnen) voorkomen. Dit schoolklimaat wordt gekenmerkt door onder andere de schoolregels, de leerlingbegeleiding, het personeelsbeleid, de omgangsvormen en de invloed van leerlingen en personeel op de schoolorganisatie. Dit soort zaken bepaalt in grote mate de binding van leerlingen en personeel aan de school. Een sterke schoolbinding vermindert de kans op ongewenste gedragingen en bevordert een veilige schoolsituatie voor leerlingen en personeel. In het kader van de module 'veiligheid en schoolbinding' zijn diverse instrumenten ontwikkeld om met een panelgroep op interactieve wijze de schoolbinding te analyseren en voorstellen uit te werken om deze binding te versterken. De resultaten uit deze module worden door het ASVOS beschreven in een rapportage en aan de schoolwerkgroep ter beschikking gesteld.

Module 'Veiligheid van Schoolgebouw en Schoolomgeving'

De fysieke inrichting van een gebouw of terrein is meestal niet de oorzaak van ongewenst gedrag of criminaliteit, maar kan er wel gelegenheid voor geven of er zelfs toe uitlokken. Bovendien worden

angst en onveiligheidsgevoelens sterk bepaald door het ontwerp, beheer en toezicht van een gebouw of de openbare ruimte. Tenslotte zijn fysieke kenmerken, toezicht en technische beveiligingsmaatregelen van invloed op de veiligheidsrisico's, die de school van buitenaf bedreigen, zoals brandstichting, vernieling, inbraak, diefstal en graffiti. De module 'veiligheid van schoolgebouw en schoolomgeving' bevat een checklist, waarmee de fysiek-ruimtelijke situatie in en rond het schoolgebouw doorgelicht wordt. Op basis van deze risico-analyse worden maatregelen voorgesteld om de veiligheidssituatie te verbeteren. De resultaten en voorstellen die uit deze risico-analyse naar voren komen worden door het ASVOS beschreven in een rapportage en aan de schoolwerkgroep ter beschikking gesteld.

Landelijke instrumenten

In aanvulling op de instrumenten die door het ASVOS zijn ontwikkeld, wordt in het project 'Veiligheid op School' ook gebruik gemaakt van materialen die in het kader van de landelijke campagne 'De Veilige School' zijn ontwikkeld. Hierover zijn tussen de gemeente Amsterdam en het ministerie van Onderwijs afspraken gemaakt. Zo kan bijvoorbeeld de landelijke calamiteitenwaaier gehanteerd worden om specifieke afspraken te maken over de wijze waarop ernstige incidenten op school worden afgehandeld. Het ASVOS kan u hierbij ondersteunen.

De kennismaking met het ASVOS

Het ASVOS-loket is ondergebracht bij de Arbodienst GG&GD. Door contact op te nemen met dit ASVOS-loket kunt u een afspraak maken voor een eerste kennismakingsgesprek over het project 'Veiligheid op School'. Op basis van door u aangereikte informatie kan het ASVOS een projectvoorstel op papier zetten. Aan deze werkzaamheden door het ASVOS zijn voor uw school geen kosten verbonden. Het projectvoorstel kunt u samen met een verzoek om een financiële bijdrage indienen bij de gemeente Amsterdam. Dit verzoek wordt door de gemeente getoetst aan de voorwaarden en doelstellingen uit het beleidskader 'Veiligheid op School'. Normaliter vindt toekenning van de financiële bijdrage binnen een maand na ontvangst van de aanvraag plaats. In overleg tussen uw school en het ASVOS worden vervolgens afspraken gemaakt over de start van het project.

Veiligheid op School: Wegwijzer

ASVOS-loket

De heer drs M.S.T.M. Weijers (Arbodienst GG&GD)
telefoon: (020) 555 54 29

ASVOS-organisaties

Arbodienst GG&GD
Nieuwe Achtergracht 100
Postbus 2027
1000 CA Amsterdam
telefoon: (020) 555 54 29
telefax: (020) 555 54 22
contactpersoon: de heer drs S.J. Frielink

Centrum voor Nascholing Amsterdam
Philip Kohnstammhuis
Wibautstraat 2-4
Postbus 2009
1000 CA Amsterdam
telefoon: (020) 599 57 50
telefax: (020) 599 57 77
contactpersoon: de heer drs K. Kool

Steinmetz Advies & Opleiding
Van Diemenstraat 170
1013 CP Amsterdam
telefoon: (020) 624 06 61
telefax: (020) 625 08 63
contactpersoon: de heer dr C.H.D. Steinmetz

Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
telefoon: (020) 625 75 37
telefax: (020) 627 47 59
contactpersoon: de heer drs M. van der Gugten

Gemeente Amsterdam

Dienst Welzijn Amsterdam

Weesperstraat 85

Postbus 1840

1000 BV Amsterdam

telefoon: (020) 552 30 95

telefax: (020) 552 33 93

contactpersoon: de heer drs W.M. Schlotter

Colofon

Productie
ASVOS + gemeente Amsterdam

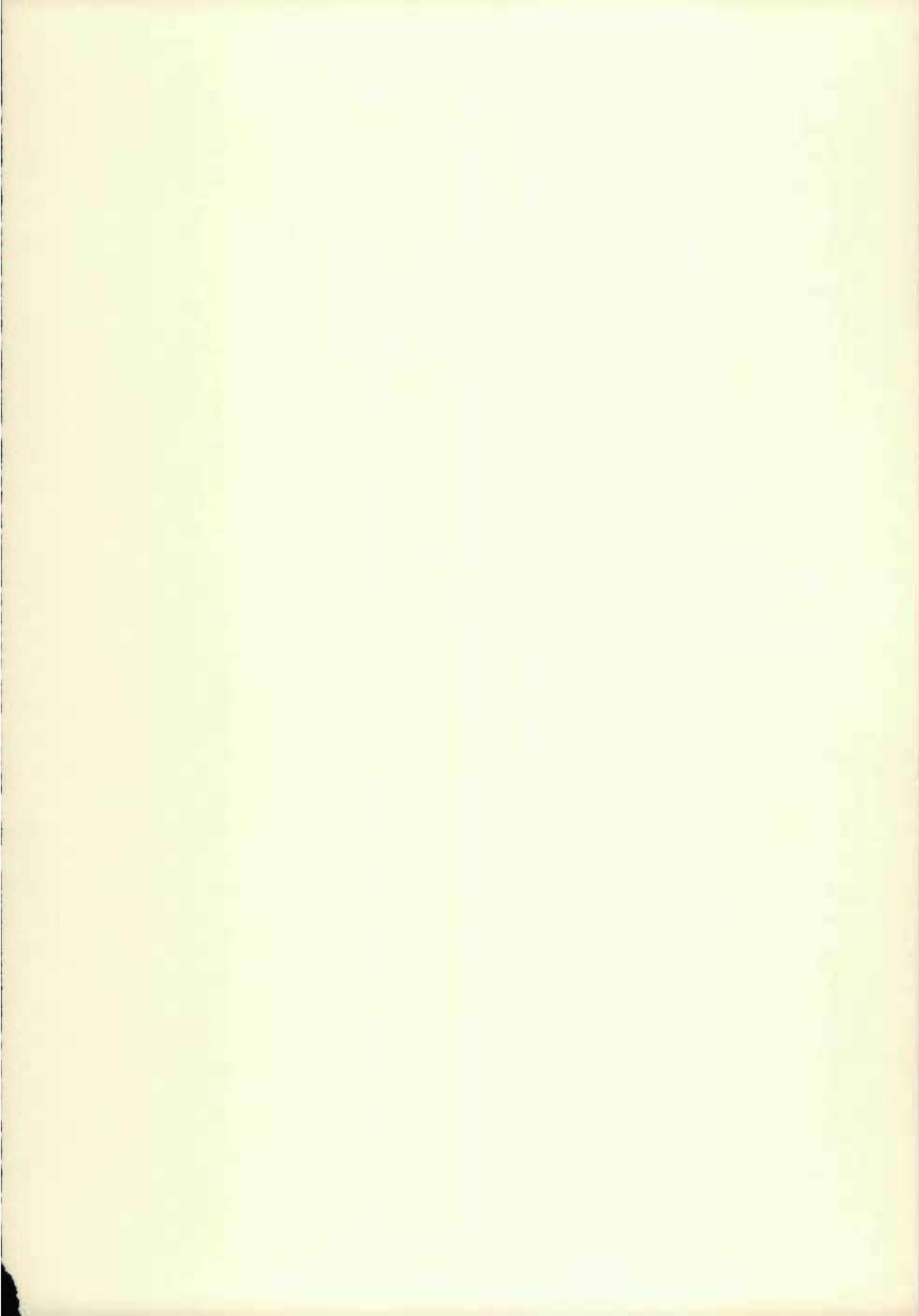
Redactie
Martin van der Gugten

Ontwerp en lay-out
Roel Heerema BNO

Druk
De Appelbloesem Pers

Oplage: 200, Amsterdam, april 1997

20

Informatiebrochure rond de opzet van projecten Veiligheid op School in Amsterdam

Amsterdams Samenwerkingsverband
Veiligheid op School (ASVOS)

- Arbodienst GG&GD
- Centrum voor Nascholing Amsterdam
- Steinmetz Advies & Opleiding
- Van Dijk, Van Soomeren en Partners

